

Ευρωπαϊκή Ένωση: Ένα Νέο Πρότυπο Οικονομικής Ανάπτυξης

Γεώργιος Στρογγυλής
Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Διεύθυνση DG XI, Βρυξέλες
Βέλγιο

Το 1993 τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκριναν απαραίτητο να ερευνήσουν τρόπους δράσης απέναντι στο μείζον πρόβλημα της αύξησης του δείκτη ανεργίας της Κοινότητας. Στο Λευκό Βιβλίο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και τις Θέσεις Εργασίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε μία πιο ορθολογική χρήση των φυσικών, περιβαλλοντικών και ανθρώπινων αποθεμάτων, η οποία θα ενισχύσει συνολικά την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ παράλληλα θα δημιουργήσει μόνιμες θέσεις εργασίας και θα βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών. Η ακόλουθη παρουσίαση περιγράφει αδρά το νέο πρότυπο για την βιώσιμη ανάπτυξη, που περιέχεται στο προαναφερθέν Λευκό Βιβλίο.

Δομικοί δεσμοί ανάμεσα στο περιβάλλον και τις θέσεις εργασίας

Η αναποτελεσματική χρήση των αποθεμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το σημερινό πρότυπο ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση οδηγεί σε ένα μη βέλτιστο συνδυασμό των δύο βασικών της πόρων, δηλαδή του εργατικού δυναμικού και των φυσικών αποθεμάτων. Το πρότυπο χαρακτηρίζεται από ανεπαρκή χρήση της εργασίας και υπερβολική κατανάλωση των φυσικών αποθεμάτων και έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αναλύσει, πώς θα προαχθεί η οικονομική ανάπτυξη με τρόπο βιώσιμο, που θα συνεισφέρει στην αύξηση των θέσεων εργασίας και στη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και φυσικών αποθεμάτων.

Η "υπό-εκμετάλλευση" του εργατικού δυναμικού

Η αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού έχει αποθαρρυνθεί για πολλές δεκαετίες. Παρ' ότι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας έχει γίνει ένα σημαντικό στοιχείο, που συνεισφέρει στη συνεχιζόμενη καθαρή αύξηση του καθαρού κατά κεφαλήν εισοδήματος, φαίνεται ότι έχουμε φθάσει σε μία κρίσιμη καμπή.

Οι οικονομικές απαιτήσεις των συμβάσεων κοινωνικής ασφάλισης αυξάνουν το έμμεσο εργατικό κόστος, εντείνοντας την τάση για εξοικονόμηση εργασίας και έτσι οδηγούν στην αύξηση της ανεργίας. Επιπρόσθετα, αυτός ο μηχανισμός έχει οδηγήσει σε σημαντική μείωση της ανταγωνιστικότητας σε εξωτερικές αγορές, καθώς η υψηλή τεχνολογία εγκαθίσταται και σε χώρες, όπου τα ημερομίσθια είναι χαμηλά.

Η "υπέρ-εκμετάλλευση" των περιβαλλοντικών αποθεμάτων

Η "υπό-εκμετάλλευση" της εργασίας συνδέεται με την "υπέρ-εκμετάλλευση" των περιβαλλοντικών και φυσικών αποθεμάτων. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρο, ότι τα φυσικά αποθέματα δεν είναι διαθέσιμα σε απεριόριστες ποσότητες. Επειδή οι τιμές της αγοράς δεν ενσωματώνουν ικανοποιητικά την περιορισμένη διαθεσιμότητα των φυσικών αποθεμάτων και τις περιβαλλοντικές συνέπειες που σχετίζονται με την κατανάλωση, η "υπέρ- εκμετάλλευσή" τους έχει γίνει συστηματική.

Αναζήτηση ενός νέου προτύπου "βιώσιμης ανάπτυξης"

Η αναποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων, δηλαδή η υπο-εκμετάλλευση της εργασίας και η υπερ-εκμετάλλευση των περιβαλλοντικών αποθεμάτων, σίγουρα δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις της κοινωνίας, όπως αποκαλύπτονται μέσα στο δημοκρατικό σύστημα. Ο κόσμος αναμένει, τόσο για τον εαυτό του όσο και για τα παιδιά του, περισσότερες θέσεις εργασίας, σταθερό εισόδημα και υψηλότερο επίπεδο ποιότητας ζωής. Το τελευταίο αντανακλάται στην αυξανόμενη απαίτηση για ευχάριστα επαγγέλματα και φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα και δημόσιες υπηρεσίες.

Μία πιο ικανοποιητική πολιτική θα πρέπει να μπορεί να προσφέρει στην κοινωνία καλύτερη ποιότητα ζωής, με χαμηλότερη ένταση κατανάλωσης και, ως αποτέλεσμα, με μειωμένη πίεση στα περιβαλλοντικά αποθέματα. Με την ίδια έννοια θα δημιουργηθούν περισσότερο δημιουργικά επαγγέλματα και η αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου στα τοπικά δίκτυα θα αυξήσει γρήγορα το αίσθημα ατομικής ευθύνης και κοινωνικής συμμετοχής. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λοιπόν, πρέπει να αντιμετωπίσει την ανεπαρκή χρήση των διαθέσιμων αποθεμάτων με μία ευρεία προοπτική, δηλαδή λαμβάνοντας υπ' όψιν τη συνολική ποιότητα ζωής των πολιτών.

Η καθαρή τεχνολογία είναι ένα κλειδί

Ένα βασικό στοιχείο του νέου προτύπου ανάπτυξης είναι η αποσύνδεση της μελλοντικής οικονομικής ευημερίας από την περιβαλλοντική ρύπανση και ακόμη η μετατροπή της οικονομικής-περιβαλλοντικής σχέσης σε θετική, από αρνητική που είναι σήμερα. Το κλειδί για να γίνει αυτό θα στηριχθεί τελικά στη δημιουργία μιας νέας "καθαρής τεχνολογίας," που θα βασίζεται στα ακόλουθα:

- βελτιωμένη "φυσική παραγωγικότητα" των προϊόντων: δηλαδή αυξημένη αποτελεσματικότητα στη χρήση ενέργειας και μείωση των απαιτήσεων των προϊόντων σε πρώτες ύλες
- μεγαλύτερη διάρκεια ζωής των προϊόντων: οι δραστηριότητες που εμπιρεύουν ανθρώπινη εργασία, όπως είναι οι επισκευές και οι έλεγχοι θα πρέπει να γίνουν πιο ελκυστικές
- περισσότερη ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση: η χρήση των ίδιων πρώτων υλών ή ανταλλακτικών πιο συχνά
- βελτιωμένες τεχνολογικές διαδικασίες: οι μεγαλύτερες ποσότητες υγρών και στερεών αποβλήτων παράγονται κατά τις παραγωγικές διαδικασίες και όχι από τους τελικούς καταναλωτές

Η νέα καθαρή τεχνολογία θα προσφέρει επίσης, εκτός από ένα ουσιαστικά βελτιωμένο περιβάλλον και δευτερεύοντα οφέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση:

- Σε ανταγωνιστικούς όρους ή με "διπλή προοπτική," η Ευρωπαϊκή Ένωση θα βελτιώσει τη συνολική ισχύ της οικονομίας, μέσω της βέλτιστης χρήσης των αποθεμάτων της και την αποφυγή της χρήσης ακριβών λειτουργιών καθαρισμού, ενώ θα έχει παράλληλα και το πλεονέκτημα του πρωτοπόρου. Το τελευταίο δεν πρέπει να υποτιμηθεί, καθώς οι νέες τεχνολογίες δεν είναι μόνο μία αναγκαιότητα στον βιομηχανικό κόσμο, αλλά επίσης και στις μη βιομηχανικές χώρες και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες
- Σε στρατηγικούς όρους θα μειωθεί η τεράστια εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισαγωγές ενέργειας και πρώτων υλών από τρίτες χώρες και θα είναι πιο εύκολη η διαχείρισή τους.

Τρόποι για να διευκολυνθεί η δομική αλλαγή

Η ανάγκη για μία στρατηγική μικροοικονομική πολιτική

Ο διαχωρισμός της οικονομικής ευημερίας από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, μέσω της δημιουργίας μιας νέας καθαρής τεχνολογικής βάσης, είναι απίθανο να συμβεί χωρίς ενεργή και ευρηματική πολιτική υποστήριξη. Για να γίνει αυτό θα πρέπει τα υπάρχοντα πολιτικά εργαλεία να σταματήσουν να ενθαρρύνουν την αναποτελεσματική χρήση των αποθεμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην πληθώρα κανονισμών, που αναπτύχθηκαν προοδευτικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αλλά δεν εξυπηρετούν πλέον τους στόχους του προτύπου της βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον οι τιμές της αγοράς θα πρέπει να ενσωματώνουν, συστηματικά πλέον, το εξωτερικό κόστος που τα προϊόντα γεννούν στην κοινωνία. Μία τέτοια αναθεώρηση θα πρέπει να καταλήξει σε ένα σύνολο καθαρών σημάτων και ελατηρίων προς όλους τους οικονομικούς παράγοντες και αυτούς που λαμβάνουν τις σημαντικές αποφάσεις.

Το δεύτερο κλειδί αφορά την γρήγορη εφαρμογή των αποτελεσμάτων της βασικής έρευνας σε εμπορικά αξιοποιήσιμες καινοτομίες. Από αυτήν την πλευρά θα πρέπει να αναπτυχθεί ένα σταθερό σύνολο πραγματιστικών κινήτρων, ώστε οι οικονομικοί παράγοντες να ασχοληθούν με επενδύσεις που θα σχετίζονται με νέα προϊόντα και παραγωγικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανόμενης και της αναμόρφωσης της οργάνωσης εργασίας.

Πολιτικά όργανα σε μακροοικονομικό επίπεδο

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη χρήση:

- Έμμεσων φόρων για την ρύπανση, ως ένα ισχυρό μέσο να αντιμετωπιστούν κάποιες άδηλες επιχορηγήσεις. Έτσι ίσως πρέπει να ανέβουν οι τιμές, για να καλύψουν την περιβαλλοντική καταστροφή που σχετίζεται με τη χρήση συγκεκριμένων προϊόντων, π.χ. τα ενεργειακά αποθέματα σε σχέση με την εκπομπή CO₂.
- Οικονομικών κανονισμών και συγκεκριμένα φοροαπαλλαγών ως μέσο για την ενθάρρυνση βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων (π.χ. προκαταρκτική έρευνα αγοράς για τις πράσινες καινοτομίες)

Πολιτικά όργανα σε τοπικό επίπεδο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει τα θεσμικά όργανα σε συγκεκριμένους τομείς, η σημασία των οποίων είναι πιθανό να αυξηθεί, όσο περισσότερο η Ευρωπαϊκή Ένωση κινείται προς το προαναφερθέν οικονομικό πρότυπο. Οι ακόλουθοι τομείς αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή και έχουν αναλυτικά αντιμετωπισθεί στο πέμπτο περιβαλλοντικό πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ενέργεια, Μεταφορές, Αγροτική Παραγωγή και Βιομηχανία.

Θα χρησιμοποιηθεί ένα νέο σύνολο επιχειρηματικά προσανατολισμένων περιβαλλοντικών οργάνων, και η αρχή έχει ήδη γίνει με τον "πράσινο-έλεγχο," τα "πράσινα-σήματα," τις εθελοντικές συμφωνίες και την απόδοση αντικειμενικής ευθύνης. Μερικά από αυτά τα όργανα θα δημιουργήσουν νέες επαγγελματικές ευκαιρίες, ιδιαίτερα στον τομέα των περιβαλλοντικών υπηρεσιών.

Ποιος αναλαμβάνει τη δουλειά;

Η επόμενη ερώτηση είναι, ποιος πρέπει να αναλάβει τη δουλειά; Η νέα αναπτυξιακή προσέγγιση δεν επιλέγει τη μεγάλη συμμετοχή των κυβερνήσεων, την ανάμειξη του κράτους σε κάθε λεπτομέρεια, με προσεκτικό προγραμματισμό και κανονισμούς, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν αναποτελεσματικό. Δεν αποδίδει ευθύνη στους πολίτες και στις επιχειρηματικές ομάδες. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε μεγάλη οικονομική επιβάρυνση του δημοσίου, των δημόσιων προϋπολογισμών και θα είχε σαν αποτέλεσμα την απώλεια της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής οικονομίας.

Από την άλλη οπτική γωνία, φυσικά υπάρχει η ιδέα "ας τα αφήσουμε όλα στις ιδιωτικές επιχειρήσεις". Ούτε η απουσία κανονισμών είναι η κατάλληλη απάντηση. Θα έδινε λάθος σήματα στην αγορά, θα ενίσχυε την υπέρ-εκμετάλλευση των περιβαλλοντικών αποθεμάτων και θα μεταβίβαζε τα βάρη στις μελλοντικές γενιές, θα απειλούσε, με διαφορετικό τρόπο τη συνολική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας, μακροπρόθεσμα.

Έτσι, αυτό που αναζητούμε με τη νέα προσέγγιση της ανάπτυξης, είναι μία ενδιάμεση προσέγγιση, ένας ισορροπημένος τρίτος δρόμος. Αυτό σημαίνει μέγιστη εμπιστοσύνη στη δυναμική της αγοράς μέσα στο Ευρωπαϊκό πεδίο και ένα νομοθετικό πλαίσιο, που θα εξασφαλίζει την ενσωμάτωση του εξωτερικού περιβαλλοντικού κόστους και τη σύνδεση των περιβαλλοντικών στόχων με την οικονομική και τομεακή πολιτική. Περιλαμβάνοντας και άλλους πολιτικούς τομείς, θα δώσει ώθηση στην έρευνα και τη χρήση τεχνολογικών καινοτομιών. Υπάρχουν, φυσικά, μεγάλες δυνατότητες, αλλά χρειάζεται κατάλληλη καθοδήγηση, ώστε οι τεχνολογικές καινοτομίες να λειτουργήσουν προς τη σωστή κατεύθυνση.

Στην κλασική "ελεύθερη οικονομία" υπάρχουν άτομα που πιστεύουν, ότι η τεχνολογία θα λύνει πάντα το πρόβλημα. Στην οικονομία που αποδέχεται την έντονη κυβερνητική παρέμβαση, χωρίς πρόβλεψη για τη φροντίδα του περιβάλλοντος, το αποτέλεσμα θα είναι η οικονομική επιβίωση να αποβεί σε βάρος του περιβάλλοντος ή ίσως, να μη υπάρξει καν οικονομική επιβίωση.

Για ένα διάστημα, πολλές χώρες σκέφτηκαν την "ελεγχόμενη κοινωνία." Προσπάτησαν το περιβάλλον και απέφευγαν τον περιβαλλοντικό κίνδυνο. Αυτή ήταν η αρχή της "ελεγχόμενης κοινωνίας." Αλλά υπάρχει ακόμη και η ιδέα της εξασφάλισης του περιβάλλοντος μέσω της συλλογικής ευθύνης, συνδέοντας μία πιο φιλελεύθερη προσέγγιση με την αποφυγή του περιβαλλοντικού κινδύνου.

Συμπεράσματα

- Τα σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει σήμερα, είναι τα αποτελέσματα της θεμελιώδους αναποτελεσματικότητας, η οποία σχετίζεται με την "υπό- εκμετάλλευση" της ποιότητας και της ποσότητας του εργατικού δυναμικού, σε συνδυασμό με την "υπέρ- εκμετάλλευση" των φυσικών και περιβαλλοντικών αποθεμάτων. Και τα δύο στοιχεία βρίσκονται στην καρδιά του προτύπου οικονομικής ανάπτυξης, που ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τις τελευταίες δεκαετίες.
- Η βασική πρόκληση για το πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης είναι η αναστροφή της σημερινής αρνητικής σχέσης ανάμεσα στις περιβαλλοντικές συνθήκες και την ποιότητα ζωής, από τη μία και την οικονομική ευημερία από την άλλη.
- Η μετάβαση στο πρότυπο της "βιώσιμης ανάπτυξης," απαιτεί την ανάπτυξη ενός σταθερού συνόλου κινήτρων για την αγορά. Ο βασικός στόχος θα συντίθεται από μία συστηματική αναθεώρηση της υπάρχουσας μακροοικονομικής και τομεακής πολιτικής, με βασική κατευθυντήριο γραμμή την ενσωμάτωση στο εσωτερικό κόστος όλων των εξωτερικών περιβαλλοντικών επιδράσεων.